

Tijd voor verbindende infrastructuren

Dirk Holemans

Vorig jaar had ik het geluk te spreken op een zomeruniversiteit op het Kroatische eiland Vis. In het gezellige stadje met een mooie baai en fijne terrasjes, ging ik een centraal gelegen kleine supermarkt binnen. Viel me op hoe mooi en sober het interieur wel was. De dag erna vertelde een gids me dat het gebouw tot voor kort de ontmoetingsplaats was waar de lokale bevolking samen kwam om schaak te spelen en verhalen te delen. Tot toerisme en geldgewin er anders over dachten. Misschien vertelt deze anekdote wel iets over onze samenleving. Ja, het kan er gezellig uitzien, er zijn nog ontmoetingsplekken, maar vooral commerciële omgevingen. Waar verbinding leggen steunt op het kunnen aangaan van een commerciële transactie. En waarbij de voorbije periode van verbondenheid zonder koopkracht en, minder zichtbaar, geborgenheid onzichtbaar wegvloede.

Als ik kijk naar mijn eigen stad Gent, is er een dubbelbeeld. Jazeker, de historische binnenstad staat al vele jaren vol terrassen en het alsmear toenemend toerisme is een grote uitdaging. Maar je ziet buiten het centrum ook hoe het omgekeerde — het creëren van nieuwe niet-commerciële fysieke ontmoetingsplekken in verschillende wijken — een ongelooflijke dynamiek creëert. Het omvormen van een doe-het-zelf-zaak in de volkswijk Ledeberg of een oude bowling in de Brugse Poort tot een sociaal-publieke plek, het brengt mensen letterlijk samen en heeft hen doen dromen over en doen wat ze samen van die plek willen maken. Ook nieuwe organisaties zoals Enchanté — een netwerk van hartelijke handelaars en burgers die kleine diensten aanbieden aan wie hier nood aan hebben — tonen hoe nieuwe sociale infrastructuren de stad kunnen veranderen. Sociale muren slopen, nieuwe vormen van verbondenheden creëren, ook op plekken van economische activiteit.

Het roept de vraag op of we de nood aan meer verbondenheid in onze samenleving ook niet vanuit de uitbouw van infrastructuren moeten benaderen: fysieke, sociale en mentale infrastructuren. Wat dat laatste betreft denk ik aan het initiatief, waar ook de krant *De Standaard* aan meewerkte, om mensen met heel andere opvattingen met elkaar in gesprek te laten gaan.

Mensen de kans bieden om zich met elkaar te verbinden, alsook het bevorderen van een ander mensbeeld dat hiermee in overeenstemming is, is nodig. Niet alleen is er

ontstellend veel eenzaamheid in onze samenleving, het blijft ook verwonderen hoezeer mensen zichzelf als eilanden beschouwen. Heel wat – voor de rest boeiende – interviews in kranten en weekbladen gaan zo vaak in de eerste plaats over de eigen persoonlijke ontplooiing, weliswaar met vallen en opstaan. Het creëert een beeld van het leven als een project, waar je als een soort ondernemer op je eentje het beste van moet maken. Het blijft ook in hedendaagse versies verwoord een heel klassieke moderne droom. We hebben we ons terecht bevrijd van verdrukkende structuren maar tegelijk ook verleerd om samen te werken. Alsof vrijheid enkel mogelijk is als je alleen bent. Alsof onze identiteit en levensloop niet verbonden zijn en blijven met maatschappelijke zingeving en doelen, een gedeelde nieuwsgierigheid naar de toekomst. Misschien is dit onze opdracht voor het mensbeeld van de moderniteit van de toekomst: als bevrijde mensen terug leren samenwerken. Juist je autonomie realiseren door bewust werk te maken van verbindingen.

Daarbij komt dat we leven in een samenleving in volle verandering, die nood heeft aan diepgaande transitie om hoopvol de toekomst tegemoet te kunnen zien. Dat creëert de nood om, in de Gentse betekenis van het woord, wijze dingen te doen. Onze instituties 'op te wijzeren'. Ze scherpzinniger maken zodat ze toekomstvaardig worden en we samen kunnen werken aan een wereld waarin we willen leven. Een wijs leven: leren we niet echt onszelf kennen door verbindingen te leggen in het samen vorm geven aan de wereld waarin we willen leven? Uiteraard zullen we het in een pluralistische samenleving oneens blijven over wat precies het goede leven inhoudt. Maar we kunnen wel erkennen dat niemand dat op zijn of haar eentje zal bereiken. En dat de grondrechten van onze liberaal-egalitaire democratie, net als de grenzen van de planeet, een voortdurend toetsingskader vormen voor al die strevingen. Anders kunnen we evengoed heel wat artikels uit de grondwet schrappen.

Verbondenheid begint bij de erkenning van hoe alles in de wereld bestaat als onderdeel van grotere gehelen, voortdurende relaties, interacties en kettingreacties. Weinigen van ons dromen van een leven als kluizenaar. Ook dienen er een aantal straffe verhalen doorgeprikt te worden. Zo is er het verhaal van de Amerikaanse schrijver Henry Thoreau die zijn boek *Walden* schreef toen hij lange tijd helemaal alleen in een blokhut in het bos zou hebben geleefd. Tja, de realiteit is dat hij rustig kon schrijven in zijn hut omdat zijn moeder zijn eten bracht. En ook de grote economische denker Adam Smith woonde bij zijn moeder in, die het huishouden deed. Ja, onze afhankelijkheid erkennen hoort bij de nieuwe versie van de Moderniteit. Daarbij horen nieuwe praktijken, die ondersteuning vinden in nieuwe fysieke, sociale en mentale infrastructuren, die ervoor zorgen dat de liefde voor het eigen zelf nooit los staat, maar juist vorm krijgt in wat de filosofe Hannah Arendt zo mooi omschrijft als de *amor mundi*, de liefde voor de wereld.